શ્રી ગણેશાય નમઃ

કનક-કેશરી નાટકનાં ગાયનો.

રચાવી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શ્રી વાંકાનેર નૃસિંહ નૌતમ નાટક સમાજ

વેચાણુ લેનાર

વિઠ્ઠલદાસ હેમજીભાઇ ભાવનગરવાળા

શ્રી વિજય નૌતમ નાટક સમાજના માલીક

મુ. કરાચી.

હિતેચ્છુ પ્રેસમાં હરિલાલ વાલજી ઠાકરે છાપ્યું,—કરાચી.

આવૃતિ પહેલી   પ્રત ૧૦૦૦

સંવત ૧૯૭૩   સને ૧૯૧૭

કીંમત ૦—૨—૦

કનક—કેશરી નાટકનાં પાત્રો

પુરુષ પાત્રો

કનકસિંહ......કુસુમપુરના ચક્રવર્તિ મહારાજા
કુસુમસિંહ......કનકસિંહની જુની રાણીનો કુમાર;
કુસુમપુરનો યુવરાજ
કીર્તિસિંહ......કનકસિંહની નવી રાણીનો કુમાર
કેશરીસિંહ......કુંદનપુરનો રાજા, કનકસિંહનો સગો ભાઈ
કોટિધ્વજસિંહ....કુસુમપુરનો મુખ્ય મંત્રી
કલ્યાણસિંહ....કનકસિંહનો વફાદાર સરદાર
કુરસિંહ.........કુંદનપુરનો પ્રધાન
કિશોર............કુરસિંહનો પુત્ર
ચક્રમસિંગ......કુંદનપુરનો એકટીંગ નાયબ દીવાન
સાંકળજી........કુંદનપુરનો નિવાસી, એક પૈસાદાર ખવાસ
અવળી કેળવણીથી બનેલો નકલી સુધારાનો
સાથી પાછળથી અબળાનો થએલો પતિ

તદુપરાંત—દરબારીઓ સીપાઈઓ મારાઓ વિગેરે.

સ્ત્રી પાત્રો

ભાનુમતિ.....કનકસિંહની નવી રાણી, કુમાર કીર્તિસિંહની સગી માતા

ભાગીરથી....કેસરીસિંહની રાણી

કળાવતી......કેતિવયસિંહની કુંવારી, અને કુસુમ કુમારની પ્રણયિની

ચપળા.......એક વિધવા બ્રાહ્મણ પાછળથી બનેલી ગોહિલજીની સ્ત્રી

કુંતલા.......ચપળાની વિદુષી કન્યા

તદુપરાંત–સાહેલીઓ કંચનીઓ નાયકાઓ વિગેરે.

સ્થળ:— કુસુમપુર, કુંદનપુર, વિરામપુર નૈમિષારણ્ય, અને તેની નિકટનો પ્રદેશ.

श्री हरि ॐ परंब्रह्म परमात्मने नमः

કનક-કેશરી નાટકનો ટુંકસાર.

પ્રારંભ પ્રાર્થના

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧લો રાજદરબાર—રાજ્યા રોહણના શુભપ્રસંગ પર ભાવી વિશાળ સામ્રાજ્યના સમ્રાટ બનાવવા સંબંધી રાજા કનકસીંહ તથા કુમાર વગેરેની પ્રભુ પ્રાર્થના યુવરાજ કનકસીંહના રાજ્યા રોહણનો આનંદ-પિતાએ પગલે પગલે ચાલી પ્રજાને પુર્ણ સુખશાન્તિથી સાચવવા સંબંધી રાજ્યા રૂઢ રાજાની પ્રતિજ્ઞા વચન, રાજપ્રજાની એકત્વતાનું દિગ્દર્શન, મુખ્ય મંત્રી ગોવિંદ-સીંહ અને મુખ્ય સરદાર કલ્યાણસીંહ વચ્ચે "દરબાર ભરવાના ધારા" સંબંધી વિવેચન, નાયકાઓનાં નૃત્યગાન—આનંદ મંગળ ધ્વનિસાથે દરબાર ઉત્થાપન—

પ્રવેશ ૨જો રાજઅંતઃપુર—પ્રિયતમની પધરામણી પર રાણીઓનું પતિના વીરહોદ્ગાર—બાદ કનકસીંહનું અંતઃપુરાગમન વર્તી

પ્રિયતમ પ્રિયતમા વચ્ચેના પ્રબળ પ્રેમોદ્‌ગાર—સ્વગૃહે દરબાર ભરી આમંત્રણ આપવા આવેલા મંત્રી-કૌટિલ્યસીંહ અને મહારાજા વચ્ચે ઉદ્‌ભવેલો વિષમ વૈરનો અંગાર—અને પ્રધાનને ધીક્કાર—

પ્રવેશ ૩જો ચપલાનું મકાન—વિધવાપણાની વિપત્તિથી કંટાળતી અને સરખી વયની સૌભાગ્યવતિ સુંદરી યુવતિઓના સુખભોગ ભાળી સંતાપ પામતી ચપલાના અંતઃકરણના બળાપાના ઉદ્‌ગાર તેથી કેળવણી લઈ "પોથીમાંના રીંગણાં" જેવા પંડિત બનેલા નકલી સુધારાના સાથી અને ચપલાપર આશક થયલા સીંહજીનું આવવું, પોતાની પંડિતાઈ અને પ્રપંચાઈનું ગોટાળા ભર્યું ગાડું ગબડાવવું, અને યોગ્યવયે આવેલી કુતલાના વરની શોધ કરવાનો નિશ્ચય કરીને જવું—

પ્રવેશ ૪થો કેશરી ભુવન—નાયકાઓના નાચરંગ સાથે શરાબી-તાનમાં ગુલતાન બનેલા, અને કૌટિલ્યસીંહની કૌટિલ્યતાના ભોગ થયેલા કેશરીસીંહના પોતાના મોટા ભાઈ કનકસીંહ પ્રત્યેના કુત્સિતઉદ્‌ગાર મહારાજા કનકસીંહનો પત્ર લઈ કુસુમ પુરથી ચન્દ્રહાસીનું આગમન પત્રપાઠ કરતાંજ કેશરી ક્રોધાયમાન—ચન્દ્રપર અત્યાચાર કરવા ભાગીરથીને હાથે ચન્દ્રાનો બચાવ સાંભળી ભાગી-રથીના સ્વસ્વામિ પ્રત્યે કુટુંબકલહ નહિં આદરવાના આવશ્યકિય ઉદ્‌ગાર—કેશરીએ એનો કરેલો તિરસ્કાર, ને આગ્રહપૂર્વક આશ્રયનો નિરધાર—

પ્રવેશ ૫મો—કૌટિલ્ય ભુવન—મહારાજા કનકસીંહે કરેલા અપમાનનો ભીષણ પ્રતિશોધ લેવા સંબંધી કૌટિલ્યસીંહના કૌટિલ્ય ઉદ્દગાર, કળાવતીનો સાહેલીઓ સંગે વાણી વિનોદ, સંમ ત્વચરકી રમણીઓની ઠંડી ઠઠ્ઠાસી, કુમાર કુસુમસીંહ અને કળાવતીનું પ્રણય મિલન—તથા ઉભયે એકી સાથે નિરધારેલું સમર ભૂમિનું ગમન—

પ્રવેશ ૬ ઠો—ચપલાગૃહ—કુંતલા—કિશોરનો માર્મિક પ્રણયવિનોદ અને અરસપરસ એક બીજા સાથે પરણવાની લીધેલી પ્રતિજ્ઞા—સિંહલજીનું આગમન, કાપટયમુર્તિ કુંતલાનું વિલક્ષણ વર્ણન—અને કુંતલાને નિહાળી સીંહલજીના અંતઃકરણનું થએલું પરિવર્તન ચપલા સામે કુંતલાના વર સંબંધી વિવેચન. સીંહલજીની મુર્ખાઈ પર ચપલાને ચઢેલો ક્રોધ,—ઉભય વચ્ચે ઉપજેલો વિરોધ—

પ્રવેશ ૭મો—સમરભુમિ—કનકસીંહની યુદ્ધ શિબિર—રણભુમીમાં અગાઉથી આવી પહોંચેલા કળા—કુસુમ ના રાજપુત જાતિ સંબંધીના અસરકારક—ઉદગાર. કેશરી અને કનકનો સમરસ્થલમાં ભેટો,—"ભાઇ ભાઇ વચ્ચે ભીષણ યુદ્ધ આરંભી નાહક નિર્દોષ યોદ્ધાઓનાં રૂધિરો નહિ રેલાવવા સંબંધી" રાજા કનકસીંહના કેશરીસીંહ પ્રત્યે—

"ધિક્કાર લાખો વાર એ અન્યાયના સંગ્રામ છે.
લક્ષણ નહિ એ ક્ષાત્રનાં પણ નીચ નરનાં કામ છે.
ક્ષાત્ર કુલ ગૌરવ ત્યજી નવ અસત પંથે ચાલવું,
કરી કીર્તિ અથવા વીરતા કાં સ્વર્ગમાં અંતે જવું."

વધેર વધેર બોધ વચન, કેસરીએ તેનો અસ્વીકાર કરવાથી જાગેલો ભીષણ સમરાનલ, બે વદ્ધા કોટીલ્યસીંહે શિબિરમાં ભભાડેલો દાવાનલ, કટાકટીના કાલે સમરમાં રાણી ભાનુમતિ તથા બાલક કુમારને જય રક્ષણાર્થે [illegible] પ્રયાણ, અધર્મ યુધ્ધે કેસરીનો વિજય—

ટેબ્લો

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક ૨જો

પ્રવેશ ૧લો. અરણ્ય—અધર્મ યુદ્ધથી જય પામેલા કેશરીસિંહનું સ્વ સૈન્ય સહ નીકળવું અને કનકસિંહને જીવતો યા મુએલો પણ પોતાની સમક્ષ રજુ કરવા કૌટિલ્ય સિંહને રવાના કરી, પોતે કુસુમપુરમાં સ્વસત્તા સ્થાપનાર્થે જવું.

પ્રવેશ ૨જો—સળગેલી શિબિરમાંથી ભાનુમતિ વિગેરેને સહીસલામત લઇ ગુપ્ત સ્થાનમાં કલ્યાણસિંહનું આગમન, રાણીનું આક્રંદ કુમાર કુસુમને શોધતા બ્હાવરા બનેલા રાજા કનકસિંહનું પણ આગમન, કુમારને શોધી નિર્ભય સ્થાને મુકવા માટે વીર કલ્યાણ સિંહનું પ્રયાણ, અને વિધિ કૃતિને માન આપતા મહારાજ કનક સિંહનું રાણીને આશ્વાસન આપી ગુહા પ્રત્યે ગમન. બાદ તેમની શોધ કરતાં કૌટિલ્યસિંહનું આવાગમન, તે દરમ્યાન કુમારને સુરક્ષિત કરી વીર કલ્યાણસિંહનું પણ અત્રે પ્રત્યાગમન, સૈન્ય સાથે કૌટિલ્યને આવેલો જોઇ કલ્યાણસિંહને ઉપજેલું ક્રોધવર્ષણ, કૌટિલ્ય અને કલ્યાણ વચ્ચે વિતંડાવાદ. વફાદાર વીર કલ્યાણની અલૌકિક વફાદારી, અને કૌટિલ્યની ધારણામાં તેણે પહોંચાડેલી ભયંકર ખુવારી.

ટેબલો

પ્રવેશ ૩જો ચક્રમસિંહની ઑફિસ—કુંદનપુરના ઑફિસીએટીંગ નાયબ દીવાન ચક્રમસિંહને ત્યાં સિંહલજીએ ચપલા ખરના પોતાના બેણા

ની માંડેલી ફરીયાદ, ચક્રમ અને સિંહલજી વચ્ચેનો રમુજી વિતંડાવાદ, ચપલાના ચંપલ ચક્ષુ બાજુથી ચક્રમ ભેજાના ચક્રમસિંહની બુદ્ધિ બરબાદ. અને બીજી મુદત પર મુલતવી રાખેલી સિંહલજી ની ફરીયાદ.

પ્રવેશ ૪થો. અરણ્ય—બાલક કુમાર કીર્તિસિંહ સાથે અરણ્યમાં ભુલી પડેલી વંદા દાસી આક્રંદ કરે છે. તે દરમ્યાન કેશરીસિંહ સૈન્ય સાથે ત્યાં આવી તેની પાસે પ્યારની માગણી કરે છે. અને કનકસિંહનો પક્ષ તજી પોતાના પક્ષમાં આવવા અનેક પ્રકારે સમજાવે છે. પરંતુ વંદા એકની બે ન થવાથી તેને કેદ કરી લઇ જાય છે.

પ્રવેશ ૫મો અરણ્ય—ઘાઘોર અરણ્યમાં પદભ્રષ્ટ થએલાં, રાજા, રાણી, કર્મની બુરી કહાણી, રાજાજ્ઞાથી કલ્યાણસિંહનું રાણી સાથે કોઇ નિર્ભય સ્થાનમાં પ્રસ્થાન—કેશરીનું ભાઇને શોધતાં શોધતાં આગમન-બન્ને ભાઇનું પુનર્મિલન ઉભય વચ્ચે અસર કારક સંવાદ-બાદ ભીષણ રણ સંગ્રામ-દરમ્યાન દીવાની સ્થિતિમાં ભાનુમતિનું આગમન-ભાભી દીયર વચ્ચે પુનઃ ભયંકર સંગ્રામ બીજી બાજુથી કુમાર કુસુમસિંહનું માતાની મદદે આગમન-કુસુમ દ્વારા કેશરી, અને કોટિલ્યદ્વારા કુસુમ ઘાયલ.

ટેબ્લો

પ્રવેશ ૬ઠો—કોરટે ચડેલા સિંહલજીનું એક વખત ઘરમેળે ચપલા સાથે સમાધાન કરવા માટે ચપલા ગૃહે આગમન-કુંતલા-કિશોરના પ્રણય મિલનનો નાટય પ્રયોગ-અને કિશોરે ભજવેલો અસર

5 ૭૦૨

ગુલામતાળાને સ્વાંગ પ્રિયા—પોપટનો આંતરિક ઉમંગ—સીંહલછીની મૂર્ખાઇનો પુનઃ નીમેલો રંગઢંગ, ફરીથી સિંહલ, ચપલા વચ્ચે જાગેલો જંગ

પ્રવેશ ૭મો વિશ્રામપુરમાં કલ્યાણસીંહનું મકાન—અપર માતાની મદદે જતાં જખ્મી થએલા કુમાર કુસુમસીંહને આરામ માટે કલાવતીને પોતાના ગુપ્ત નિવાસમાં સોંપી કલ્યાણસીંહનું પુનઃ પોતાના રાજા રાણીની સેવા માટે અરણ્યપથે પ્રયાણ-કુસુમસીંહની પિતૃભકિતનું અલૌકિક પિછાણ, પ્રણયી પ્રણયિનીના પવિત્ર પ્રેમની પરસ્પર લ્હાણ, બાદ ક્રુર કોટિલાસીંહનું અચાનક આગમન, કુસુમ કળાનાં વીરત્વ વચન પિતા પુત્રી વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ અને એ પ્રેમી પંખીને ક્રુર કેશરી આવી પહોંચતાં થએલું બેડી બંધન.

ટેબ્લો

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ પહેલો—અરણ્ય—ઘનઘોર અરણ્યમાં રાણી ભાનુમતિનો હૃદય ભેદક વિલાપ-રાજા કનકસીંહ અને રાણી બન્ને બે ભાન, રાજા રાણીની એ ભીષણ પરિસ્થિતિપર વીર કલ્યાણસીંહનો કરુણામય પોકાર—અને

" દશાના દોર દારૂણુ દુર્દશાએ દુઃખનો દરિયો,
કસોટી કાજ કર્યું ભુમિમહીં શ્રી શંભુએ ભરિયો,
કંઇ આનંદ મંગલને કંઇ વરસાદ અમુનો,
હસે છે કોક વ્યક્તિ ત્યાં રડે છે કોઇ વ્યક્તિઓ–"

દશાના દારૂણુ દોર સંબંધી અસરકારક ઉદ્ગાર–સીપાઇ દ્વારા કુસુમ–કળા કેદ થયાના મળેલા સમાચાર, બાદ રાણીને નિર્જન સ્થાનમાં સેવા સુશ્રુષાને માટે કલ્યાણ લઇ જાય છે તે દરમ્યાન બેભાન થયેલા રાજા કનકસીંહના હાથમાંથી હથીઆર છીનવી લઇ કૌટિલ્યસીંહ તથા ક્રુરસીંહ કૌટિલ્યથી તેને કેદ કરી લઇ જાય છે.

પ્રવેશ બીજો—નાયબ દીવાન ચક્રમસીંહની ઓફીસ–ઓરડી સના કારકુનોથી કંટાળેલો નાયબ દીવાન. ચક્રમસિંહનું પટાવાળા પર રમખાણ—શરાબિતાનમાં ગુલતાન–નાયકાઓ સાથે નચાવેલા નાચગાન, ચંચલાએ આવી બતાવેલા ચપલ ચક્ષુબાણુ સીંહલજીના દિલનું ઘમસાણુ અને આખરે સિંહલ–ચપલાના કરેલા હસ્ત મેળાપનું કોરસપાણુ–"

પ્રવેશ ત્રીજો—કેશરી ભુવન–કરેલાં ખોટી ક્રુર કાર્યોથી કૌટિલ્યને થતો આંતરિક પશ્ચાતાપ, કેશરીએ તેને કરેલી કેદ, કુસુમ કુમારને કેશરીના હુકમથી દેહાંત દંડની સજા, કલાવતી અને મન્હા દાસીને દેહાંત દંડની સજા તથા ન્હાના કુમાર કીર્તિસીંહને પૃથ્વીપર પટકાવી મારતા ભાગીરથી રાણીએ કરેલો બચાવ—

ટેબલો

પ્રવેશ ચોથો—જંગલ-સીપાઇઓ કુસુમ કુમારને મારવા જાય છે તે દરમ્યાન સાધુના લીબાસમાં વીર કલ્યાણસીંહ આવી પહોંચી ઉપદેશના પ્રચંડ મારથી તેમની મતિ ફેરવી નાખે છે. સેતાનોનું સાધુઓના રૂપમાં પરિવર્તન થાય છે.

હજારોના ખળા ફંસી, પ્રપંચી પેચમાં પેસી,
કતલ નિર્દોષની કરવી, બળી એ નોકરી કરવી.
ત્યજીદઇ પ્રાણની પરવા, કહી જઇએ અમે મરવા,
છતાં માલીક ભે પરવા, બળી એ નોકરી કરવી.
કરી પ્રાણા હુતિ રહીએ, કદા જ્યાં થાય ના કાંયે,
નિરંતર રોદણાં રડીએ, બળી એ નોકરી કરવી.
પરાધિન પિંજરે પડીએ, પરિણામે રડી રહીએ,
ખુની થઇ વિશ્વે વિચરીએ, બળી એ નોકરી કરવી—'

વગેરે શબ્દોથી એવી અત્યાચારની નોકરી નહિ કરવા સખ્ત પ્રતિજ્ઞા લે છે કલ્યાણસીંહ તેઓને તથા કુમારને લઇ પોતાના ગુપ્ત સ્થાનમાં જાય છે.

બાદ કલા તથા વન્દાને લઇ મારાઓ મારવા આવે છે દિવાની બની પતિ પુત્રને શોધતી ભાનુમતિને વન્દાનો મિલાપ થાય છે. મારાઓને તેઓ કરગરે છે છતાં ક્રુર હૃદયમાં દયા ન આવતાં તેઓ કૃપાણ ચલાવે છે તેટલામાં શ્રીમતિ ભાગીરથી આવી સર્વને બચાવી લઇ જાય છે.

પ્રવેશ પાંચમો—જેલખાનું-ઉન્મત દિવાની દશામાં જેલખાનામાં કનકસિંહ । દશા અને સમયની બલિહારી સંબંધી તેના સજ્જડ

ઉદ્દગાર, કેશરીનો પદ સંસાર, – કનક–કેશરી વચ્ચેનો અંતિમ સંવાદ, કેશરી કનકને પોતાનું મસ્તક નમાવી શરણે થવા ફરજ પાડે છે. ત્યારે કનકસીંહ–" એક અવીનાશી સીવાય અન્ય કોઇ ને કનકસીંહનું મસ્તક નમશેજ નહિ" એવો જવાબ વાળે છે. જેથી ગુસ્સે થઇ કેશરી તેને એકદમ કતલ કરવાનો કુરસીંહને હુકમ કરે છે દરમ્યાન કુસુમ–કલ્યાણસીંહ વગેરે આવી પહોંચી કેશરી સાથે યુદ્ધ કરીને તેને કેદ કરે છે.

ટેબલો

પ્રવેશ ૬ઠો ચપલાનું મકાન—કિશોરની રાહ જોતી કુંતલાના વિરહોદ્દગાર—કિશોર––કુંતલાનો રમુજી પ્રણય મિલાપ–ગપગેઝેટ બાચતાં વાચતા સિંહલજીનું આગમન તે દ્વારા પિતાના મરણનું કિશોરને પડેલું પિછાણ—પિતા પાછળ પ્રાણ વિસર્જન કરતો કિશોર અને કિશોર પાછળ પ્રાણાર્પણ કરતી કુંતલાને જોઇ ચપલાને થએલી ગભરામણ—ચબરાક સીંહલજી એક યુકિત અજમાવી, કિશોર–કુંતલાના પ્રાણ બચાવે છે. અને ઉભયના હસ્ત મીલાપ સાથે સીંહલજીનું "ઇતિશ્રી નાટ્ય પુરાણ"......નું પારાયણ સમાપ્ત થાય છે.

પ્રવેશ ૭મો રાજ દરબાર—કુમાર કુસુમસીંહને રાજ્યાસનપર બેસારી પ્રજાજનોમે રાજા પ્રજાની ફરજ સમજાવી, આ અસાર સંસારથી કંટાળેલો કનકસીંહ સન્યાસ લઇ જવા નીકળે છે. કુસુમ કુમાર કેદીઓનો ન્યાય થતાં સુધી તેને રોકે છે પિતાની હાજરીમાં કુસુમ કેદીઓનો ન્યાય કરે છે. કૌટિલ્યસીંહને દેહાંત દંડની સજા

ફરમાવવામાં આવતાં તેના અંતઃકરણના અપાર પશ્ચાત્તાપના શબ્દો સાથે કળાવતી રજુ થાય છે. અને પ્રાણેશને વિનવી પિતાની સજાની ક્ષમા અપાવે છે. બાદ કેશરીને કારાગૃહની સજા ફરમાવતાં તે અહંકારી રાજા કટાર ખાઇ આત્મઘાત કરી મરવા તૈયાર થાય છે દરમ્યાન તેના પિતા—મહારાજા હિરણ્ય બાહુ નું રૂહ અંતરિક્ષે જણાતાં તેના પ્રભાવે કેશરીને પોતાનાં કૃત કાર્યોનું ભાન થવાથી અપાર પશ્ચાત્તાપ સાથે પિતાની અસદ ગતિ ટાળવા માટે કુમાર કીર્તિસીંહને પોતાની કુંદનપુરની ગાદી સોંપી મોટા ભાઇ કનકસીંહ સાથે નૈમિષારણ્યમાં તપ આરંભવા નિશ્ચય કરે છે. દરમ્યાન ભાગીરથી, ભાનુમતિ તથા કુમાર કીર્તિસીંહ અને નંદાદાસી સાથે હાજર થાય છે તેમને જોઇ સર્વના અંતરમાં હર્ષ થાય છે બાદ પ્રધાન કૌટિલ્યસીહ પણ ભવિષ્યનું જીવન પ્રભુ ભકિતમાં ગાળવાની ઇચ્છાથી કુસુમ કુમારના હસ્તમાં કુમારી કળાવતીનો હસ્ત સોંપી વનવાસી સન્યાસી થવા તૈયાર થાય છે. કલ્યાસીંહને તેની સેવાની કદર કરી મુખ્ય પ્રધાનપદ—તથા વંદાના વંશજોને રાજ તિલકની સત્તા સોંપવા સાથે કુસુમ—કળાના હસ્ત મેળાપ સાથે અમારા આ નાટ્ય પ્રયોગની સમાપ્તિ થાય છે.

शान्तिः शान्तिः शान्तिः

કનક કેશરી નાટકનાં ગાયનો

નાન્દી—મંગળાચરણ.

બાળાઓ— ૧

વંદું વિમળ વિશ્વારામ
જયશ્રીરામ, જયબલરામ, રાજીવરામ પરશુરામ
ન્યારી ન્યારી કૃતિ નીરખી શ્યામ..........વંદુ૦

નભ, નગ, નદ, નક્ષત્ર નામ
વિશ્વ વારિધિ વિમળ ધામ
અજર અમર હર જગધર હર હર પ્યારા અભિરામ....વંદુ૦

કંચનીઓ— ૨

નીરે નીધપમ પધગમ પરે ગરે રેગ પધનીમ
પધગમ પરે ગરે નીસા............

સાનીધનીરે સાનીધનીરે ગનીરે ગપરે ગપ
ધનીધપગરે સાનીસા

તનન તનન દીમ નાદીર દીર દીમ દીમ નત નત નન તન
દારે દારે દીમધે તનનનધે તન અલી લીલીમ
કીર્તિ કમલ પ્રફુલ્લ રહો, ચાવ ચ્ચંદ્ર દીવા કરો.

કૈક ટેક નૃપવર અંકિત દિન પ્રતિદિન દ્વિગુણીહો
મેતીર કીટ વકતા કતાં ગેમે હીન નમ ઘેતા ગીન તરાનધા
ક્ષીના કીટીત મેતીર કીટતક તકીઢધા—(૨)

ભાનુમતિ— ૩

પિયુજી પ્રાણ પ્યારા પધાર્યાં પ્રેમાળ
અંતરના લાલ રસિક રસીયા રસાળ........પિયુજી૦
વસંત વિસારશે વ્હાલા વિરહી વિહુરીયા
આવો હૈયાના હેતે હિંચોળું હું લાલ........પિયુજી૦
કથની વિરહની કહું કંઇ વરણવી
પ્રણમું પાયે પડું પ્રિતમજી લાલ........પિયુજી૦

કનક ભાનુ— ૪

કનક—" રાણી તું મ્હારી છે પ્યારી સુખકારી સન્નારી
ગોરી ગુણીયાણી ગુલજાર

ભાનુ—" છોડોજી હાથ સુજસાથ તજો એવી વાત
બીજીને બતાવો પ્યાર—"....રાણી૦

કનક—" ના રીસાવો રાણી આવો "
ભાનુ—" દુર જાઓ ના સતાવો. "
કનક—" રાણી સુજાણ માનિની માન. "
ભાનુ—" જી ન જાવે!........રાણી૦

ભાનુ-" જાઓ જીવન મન મુંઝાયે
છોડી દો મચકાશે બાંયે "
કનક-" જાએ જીવન મન મુંઝાયે
તો ન પડશો ફરીથી પાયે."
ભાનુ-"ના જાઓ જી આવો; રીઝાયો, મનાવો
આતમદારા દીલદાર"........શાણી૦

ચપલા— ૫

હારે કોને કહેવી વિધવાની આવી વિપત્તિ
વિધવાની વિપત્તિ વિધવાને વિતતી........હારેકોને૦
વિધવા વનિતા વિહારી વિનાની
સ્વામી વિનાની બળી જીંદગાની........હારેકોને૦
સંસારનાં સુખ વૈભવ સંપત્તિ
વિધવા સ્ત્રીને મન હોળી સળગતી........વિધવાની

૬

ચપલા-"ચિત્ત ચોર છો ચકોર સલુણા શામળા
લટકાળાજી વાહ લ્હેરી લાલાજી વાહ
કરી કુંતલાનું કામ વ્હેલા વળજો વિરામ"
સિંહલજી-"રસીલી શામા ભોળી ભામા કારીકટાક્ષની તેં
મારી કટરીયાં, અહા પ્યારી મારી કટરીયાં

કંચનીઓ— ૭

શરાબે અરગવાનીસે પયાપય જામ ભર ભરદે
તેરે કુરબાન અયસાકી નશેમેં મસ્ત કરકરદે
પીલાકર મય ભુલા દેતા હુય દીલસે ગમદો આલમ કે
તેરે કદમો પેં સાકીરંદ કયું કર સરન ધર ધરદે
શરાબે નાબકી તારીફ કયા હે હુમસે અયકામીલ
મીટાકર જો ગમીકો શાદ માની દીલમેં ભર ભરદે

કેસરી— ૮

સમશેરો ચમકાવી શત્રુને હુંફાવી જીતી સંગ્રામ
ક્ષણુ ભરમાં રણુ સ્થળમાં અરિદળનાં સર્વના મુકાવી માન
શત્રુ દળમેં જઇ સઘ નમાયા જાલીમ જુલ્મ જમાવો જમાયોં
બહાદુરી બળને બતલાવો પુરી કરી ખુવારી
સૃષ્ટિ આ સારી, ધ્રુજાવી ભારી જીતો સંગ્રામ

કળાવતી— ૯

મનહર મુદભર મધુરી મીઠ માંડી નેત્ર ત્રાસ્યાં
પ્રિય પ્રાણુ તોય ન આવ્યાં

વિરહી વિપલ પણુ જુગ સમ જાયે
અંતર પ્રિય વીણુ અતિ ગભરાયે
તનમાં મનમાં લાગી લાહ્ય પ્રજળે કાયા........પ્રિયુ૦

શુભ ચંદ્રિકા સુહાય શુભ કેવી ખીલી
વળી વનવાટિકામાં વૃક્ષલતા કેવી ખીલી
કળી કુમળી કુસુમની કાન્તિવાળી કેવી ખીલી
મૃદુ યોવનની બહાર મ્હારી કેવી ખીલી
—વિરહી વિપદ૦—

બંને સાહેલીઓ— ૧૦

સા—"વાહ વાહ નાનકડી નાજુક નાર
શરમાતી ના ચાલી આ સાહેલી"
કુ—"જાઓ સતાવો નહિં નાહક બનાવો
જાણી જાણી તો અહિંથી વ્હેલી"
સા—"આવે રસીક વર જો અલબેલી
મીટ માંડી રહી જ્યાં મદઘેલી"
કુ—"પત્થર પ્રતિમા સમી જણાઓ
નાહક શાને મ્હને બનાવે"
સા—"જાણી રંગીલી રસીલી છબીલી"
કુ—"વૃથા શાને બનાવો શરમીલી"........વાહવાહ૦

૧૧

કુસુમ-"પ્રાણથી પ્યારી, સરલસારી, મૃદુસુરલી,
ઉમરે જરી ગઈ, જરી ગઈ હાં—"

કળા—" અલબેલા આજ આવો, રસીલાજી રીઝાવો
મીઠો અણુમોલી મીલાવો, ઉર્મિ અંતરની જગાવો
સ્વાતિક જળ વિણ ચાતક જ્યમ હું તલપું છું
પ્રિય પ્રાણ વિના—"

કુ૦—" કુરબાન સદા નિજ પ્રાણ કરે,
પ્રણયિ—પ્રણયિની પરેજ મરે"

કુંતલા— ૧૨

જંગ જોબનનો જાલીમ જમાવું હું
મન મોહનને માનથી મનાવું હું
પ્યારા પંખીજી પ્રેમ પિંજરે પુરી દઉં
મારી નયનબાણુ એ અજાણ્યા ને વિંધી દઉં,
ઝુલું હું ઝુલાવું ડોલાવું યૌવનનો બ્હાર હું—જંગ૦

કુંતલા— ૧૩

મળજો જરૂર માણીશું મોહન મારા
પ્રેમી પંખીજી પ્રેમ કુંજમાં પ્યારા....મળજો૦
આનંદ આનંદ આજ અતિ મ્હારે
પ્રેમ અમૃત રસ રેલીએ પ્યારા—"

કિશોર-લોભાવી લાલને લેતી તું લલનારે
પ્યારી પંખિણી ને પ્રેમ બાણ માર્યા"—મળજો૦

૧૪

ચેલા—" ગેટ આઉટ ગમાર, ચલ લુચ્ચા ચમાર,
 વ્યભીચાર કરનારને ધિક્કાર છે,

સીંહલજી—" આઇ એમ જેન્ટલમેન, વૃથા બોલે છે વેણ,
લાયબલ કેસ કોરટે જનાર છે.... ગેટ—
સુરત સુંદર છે, બંદા વીર નર છે,"

ચપલા—" શું શું તું નર છે ? નાના ખચ્ચર છે.
બુરા કામી કુકર્મી ધિક્કાર છે.

સીં૦—" બંદા તારા માથાના સરદાર છે'....ગેટ—

કેશરીને તેનું સૈન્ય— ૧૫

હાં જંગી શેરો શત્રુને ચોતરફ ઘેરો
લશ્કરને આગળ ઘેરો ઘાલીને સંગ્રામે સર્વને દળો
સમશેર જોરદાર ચમકાવો તેજદાર
દુશ્મનનો કારભાર મીલાવો ખકસાર—હાંજંગી૦
દેખાડો જોર દોર શત્રુમાં ગોર ગોર
શરમાવી શત્રુ દોર જમાવો જંગી જોર—હાંજંગી૦

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક બીજો.

ભાનુમતિ— ૧૬

ભયંકર ભવરણુ ભીતિ મને ભાસે
રાજ નિવાસ થઇ હું વનવાસી
થાય શુન્ય આ હૃદય દુઃખથી તવાઇ
વિધીયે દશા કીધી થયાં સુખ ન્યારાં
વિપત્તિઓ સહુ ક્યારે ટળે?
જીવન ખારૂં લાગે પ્રિયજન વિણુ હવે—ભયંકર૦

કનક— ૧૭

પ્રભુથી પ્રાપ્તિ સુખની જ્યાં ત્યહાં પણુ દુઃખની ઘડી
વિવાહો ત્સવ થતા જ્યાં ત્યાં જણાયે મૃત્યુની ઘડી
આવતી આફત વીર મરદ પર
ના મરદો પર આફત ક્યાંથી?
ખોટ ખરાબા સખીજન ઉપર
કંજુસ જન પર જહેમત ક્યાંથી?
ગ્રહણુ બને છે ચંદ્ર સુરજથી
તારલીઓની શક્તિજ ક્યાંથી?

કન્હા— ૧૮

રવડું હું રાતદીન રાન વિભુ દયા ધર
ફિરતાર કૃપા કર
ભટકું ભયાનક ભવસરે ભૂધર દયા ધર—ફિરતાર૦
છ માસનું સંતાન છે આ હાલ નજર ધર—ફિરતાર૦
ભમું છું બ્હાવરી બની હું કંદરે કંદર—ફિરતાર૦
મેળાવ મહારાજને મધવેશ મયાકર—ફિરતાર૦

ભાનુ— ૧૯

મેળાવો કોઇ માયાળુ મારો લાલ,
બાલુડાને નીરખે નયન ક્યાં ?
હાય કોને હું સુણાવું રે બુરા હાલ—મેળાવો
હિમ્મત હૈડે ના રહે, હૈયું ફાટી જાય,
આફત આ સ્હેતાં અરે, તનડું ત્રાસી જાય
ક્યાં ખોધું ! ક્યાં પામું ! રે મારો લાલ—મેળાવો

કુંતલા— ૨૦

ઠીકઠીધી ઠઠોલી પ્રાણ પ્યારા, નયનના તારા,
વારી જાઉં જીવન મુજ પ્રાણ,
શાણા શોખીલા શ્યામ મારા—ઠીક

કિશોર—'દીપકશી દીપતી દ.રા હું પતંગ પ્રાણી છું,
પ્રિયાતું બંસરી ને હું કુરંગ પ્રાણી છું."

કુંદલા—" નહિં જી નાથ તમે નરવર હું નારી છું.
મધુકર આપ તમે ભમર હું નારી છું
વાહજી રીતદાર વાહ વાહ—

કિશોર—" મધુરી મુરલી છું હું પવન આપી છું,
ટહુકું દૈવીબાલ હું મધુર આપી છું"

કુંદલા—" પિયુ પોપટ તમે પિયુ આપ મુજ મેના છું
બાળા દેવ તમે તો દેવની હું નારી છું"

કિશોર—" વાહજી ગુલજાર વાહવાહ—ઠીક

નાયકાઓ— ૨૧

પિયરવાદી પ્યારી રસીલીયાં ન્યારી ન્યારી
સુખ સુખ ઓઢર બાઇ હું બાવરીયા
સાંવરે ગોરી દેખકે સુરતીયાં
રંગીલે રસીલે મનહર તોરે નયન
દેખે બિન આવે નહિ મોહે સુખ ચયન
તરસાવે મોરા જીયા લલચાવે મોરા જીયા

ગાના— ૨૨

જીવન વિશ્રામ હશે, એવી નકામી વાત વિસારી
કદી સુખ તો કદી દુઃખ છે, વિરંચીની કૃતિ ન્યારી

કુ૦—કળાપ્યારી પ્રિયા મારી ખરે ન્યારી કળાં ત્હારી
મૃદુ મુર્તિ મનોહારી મને કીધો તેં આભારી

કળા૦—નબોલો નાથ એ વેણો ભવોભવની હું દાસી છું
પ્રભુ પ્રિય પ્રાણ મ્હારા આ પ્રભુની હું ઉપાસી છું

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ત્રીજો.

કનક— ૨૩

—પ્યારી પ્રમદાને પ્રભુજી બચાવોરે
સલુણી સતીને નહિ સતાવોરે........પ્યારી૦
ચંદ્રવદની ચારૂકાન્તિ ચતુરાને બચાવોરે
સુંદરી સુભગા સતિ અહા! પ્રિયપતિની છે કાંતિ
પ્યારી૦

સિંહ-અપસ્રા— ૨૪

આવો આવો સ્વીક રમાવર ચુંબું પાય તમારા
માનસ સરના રાજ હંસ થઇ મુકતા ફળને ચરશો
દેવ હૃદય વસનારા મ્હારા.......આવો૦

સીં૦-ધન્ય દીવસ છે આજ અમારો

અ૦-પ્રેમી પતિ અબળાને તારો
સેવા સ્વીકારીને પાપ નિવારો

સીં૦-નીશદિન ચાહું ચરણ.......આવો૦

કેશરી— ૨૫

આજ મેં વિપત્તિઓ વધારી
કર્મ ગતિ મ્હારી ન્યારી ન્યારી પ્યારી પ્યારી
છળ બળથી કીધીજ સવારી

ઉસ્નો ઉમેદ પુરી કીધી કળબળામાં
કીર્તિ, લક્ષ્મી, શક્તિ, ને શ્રી મળી બધે અપાર
વિજયની વધાઈ..............આજ૦

કુસુમ— ૨૬

દયા લાવ આરી પ્રભુ મ્હારી
આશા થઇ અળખેલી પ્યારી
ક્યાં ગઇ ગઇ શરીરથી ન્યારી
મર્મે ક્રુર આમ વિધી શું કામ ?
વિધાતા તુજ કૃતિ છે ન્યારી થઇ ખ્વારી.......દયા૦
જગધર જગહર તું છે પાલક ટાલક સોનો
મુજ પર કર દયા, વિભુવર કરતું મયા, દીનદાસ આપ,
વિશ્વસાર, વિશ્વાધાર, વિશ્વમાં વસી રહેનાર....દયા૦

સાહુ— ૨૭

ક્યાં મળે પ્રાણ જીવન પ્યારા
ધરણીમે સુત ક્યાં છે મ્હારા ?
પ્રભુ ભક્ત વત્સલ કાં બિરદ મુકો
થઇ ધર્મ ધુરંધર ધર્મ ચુકો
સ્વામી સુત મેળાવો મ્હારા........ક્યાં૦

૨૮

કનક—

જીવન વલટાઈ જવાનું ખરે અંતે ખરી જવું
એથી બહેતર છે આખર કે લડાઈમાં મરી જવું
કલેવર ખાકથી નિપજ્યું ખરેખર ખાક થાવાનું
વિરાગી રાગી કે ભોગી ભલા ભુંડાએ જાવાનું
વૈસાગ્નિમાં પ્રજળવું એ ખરેખર હોળીમાં બળવું
ઝોળી કાળી લઇ ફરવું ભલું એથી અધિક મરવું

૨૯

કુંતલા—"છોડો છોડો પિયુજી કર છોડો
શરમાવો ના ભોળી નાર

કિન—"અલબેલી રંગીલી તું છે પ્યારી"

કું૦—"છે ન્યારી પ્રીત તમારી છોડોજી દીલદારી
વિલાસી, હુલાસી, લાલાજી, જાઓજી...છોડો—

કિ૦—"મીઠી મુર્તિ આ ત્હારી ઠસી ગઇ દીલમાં
વસી તન મનમાં"

કું૦—"તન અતિ છલકાય મન મલકાય અંતર માંહ્ય
કંઇ કંઇ થાય, મદન વ્યથાય...છોડો૦

૩૦

સીંહલ ચપલા અને કિશોર કુંતલા

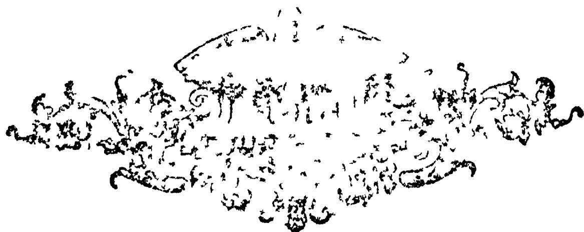
થઇ ગઇ ચઢિની શાદી શાદી સદી બરબાદી
આતો બની આગાહી ઇચ્છા પુરી થઇ છે આજ
હીંદ જોડી મળી હાં પ્રણય ફળી ખીલી
નાચો ગાવો આવો ધુમ મચાવો કે આપસમાં આજ

સર્વે—

૩૧

વિજય જય જય વિશ્વે વરજો
સુર્ય કુળ માર્તંડ પ્રગટજો
શ્રીપતિ શ્રીધર કરજો
કિરતાર, પાલનહાર, ગુણઆગાર, હૈ! સુખ સાજુ
તુંહીજ્યોતિ, તુંવિભુતિ વિશ્વમુર્તિ પ્રાણપ્યારા
સર્વ સાક્ષી સૌથી ન્યારા..........વિજય૦

शान्तिः शान्तिः शान्तिः

જાહેર ખબર

અમારી કંપનીના ભજવાતાં નાટકનાં ગાયનોની ચોપડીઓ જ્યાં અમારો મુકામ હશે ત્યાંથી નીચલી કીંમતે રોકડેથી મંગાવ્યાથી મોકલવામાં આવશે.

ચોપડીનું નામ	કીંમત.
બીલ્વમંગળ ઉર્ફે સુરદાસ	૦—૨—૦
શ્રી ભક્તિ વિજય	૦—૨—૦
[illegible] રેખા હરણ	૦—૨—૦
નાગર ભક્ત	૦—૨—૦
નીલમ—માણેક	૦—૨—૦
મનહર—મેના	૦—૨—૦
યોગ કન્યા	૦—૨—૦
મહાશ્વેતા—કાદમ્બરી	૦—૨—૦
રજની—ચંદ્ર	૦—૨—૦
જોહરે શમશીર...	૦—૨—૦
શ્રી જયંતની	૦—૨—૦
માતૃ પીતૃ ભક્ત પુંડરીક	૦—૨—૦
ઉર્વશી—પુરૂરવા...	૦—૨—૦
હોથલ પદમણી...	૦—૨—૦
જેસલ તોરલ	૦—૨—૦
બીરબલ બાદશાહ	૦—૨—૦
ચંદ્ર પ્રભા	૦—૨—૦
પ્રવીણ—સાગર	૦—૨—૦

માલીક—વી. એમ. મનીપુરીઆ.

શ્રી વિજય ગૌતમ નાટક સમાજ.